

Dankbaar

Met grote dankbaarheid bieden wij u het leerplan protestantse godsdienst voor het eerste leerjaar aan. De vernieuwing is eerder pedagogisch-didactisch van aard, dan bijbel-inhoudelijk.

Onze dank gaat in de eerste plaats uit naar de leerlingen die ons ervaring hebben laten opdoen en die ons geïnspireerd en gemotiveerd hebben.

Dankbaar voor alle collega's die voor korte of lange tijd hebben meegewerkt in onze Commissie. Samen werken, samen denken, samen overleggen, samen tot conclusies en tot een leerplan komen zijn inspanningen waard.

Dankbaar voor ieder die een bijdrage aan dit leerplan leverde, in het bijzonder dank voor de aanbevelingen van Stuurgroep en Comité I/B.

Dankbaar, bovenal voor alle hulp en leiding die we van onze Heer mochten ontvangen. Hij zal ook uw hulp en leiding zijn bij het gebruik van dit leerplan. De Commissie heeft gezwoegd, maar nu gaat het werk echt beginnen! Neem de inleiding door alvorens het programma van het eerste leerjaar verder uit te werken naar uw lesvoorbereidingen.

Mogen vele jonge leerlingen, die hun eerste stappen in het lager onderwijs zetten, met dit leerplan een stevige basis van vertrouwen in God verkrijgen.

Herman Aerts

De huidige leden van de Leerplancommissie:

Aerts Herman, De Graeve Anne-Marie, De Maertelaere Frieda, Depreytere Bea, Dirkzwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, van der Zanden Elly, Van Kuil Marinus;

Afgevaardigde Comité I/B: Van Moere Rudy.

Werkten voorheen mee:

*De Jong Ria, D'haes Christiane, Geertsma Hepke, Jancu Jeanine,
Reynaert Hilde, Van Malcot Ludo, Van de Walle Hugo, Van de
Westeringh Riek.*

proefuitgave 2000

Inhoud

Dankbaar	1
Inhoud	3
Het kind in het eerste leerjaar	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen 1 ^{ste} en 2 ^{de} leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 1.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-19
Periode 1.2	21
- doelstellingen	22
- schema	23
- invulling	24-26
Periode 1.3	27
- doelstellingen	28
- schema	29
- invulling	30-32
Periode 1.4	33
- doelstellingen	34
- schema	35
- invulling	36-38
Periode 1.5	39
- doelstellingen	40
- schema	41
- invulling	42-44

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

45-47

Het kind in het 1ste leerjaar

Bij het zesjarig kind is de stap van de kleuter- naar de lagere school het meest in het oog springende gegeven. Van het kind wordt verwacht dat het zich een zekere tijd kan concentreren, een taak tot een goed einde kan brengen, waarnemingen kan onderscheiden, de eerste symboolfuncties en begrippen kan inzien en sociale contacten kan leggen. Een hele boterham en niet voor ieder kind is deze stap van spelen naar leren eenvoudig. Bovendien wordt in ons onderwijs een grote nadruk gelegd op het verbale en cognitieve leren. Met de nieuwe eindtermen komt er meer aandacht voor de sociale vaardigheden.

Het kind komt in een andere wereld terecht en dit betekent een stap in het proces van loskomen uit de geborgen wereld van het gezin. Het zesjarig kind leeft nog sterk in een ik-betrokken-wereld, waarvan hijzelf het middelpunt is. Het dient het subjectieve en egocentrische denken stapsgewijs los te laten om oog te krijgen voor de objectieve werkelijkheid waarin het met standpunten en belangen van anderen leert rekening te houden. De waarneming is nog zeer concreet, aanschouwelijk en hier-en-nu gericht, maar zal langzaam evolueren naar een realistisch en kritisch denken waarbij afstand nemen mogelijk wordt.

Het kind gaat in deze periode enorm vooruit en neemt grote stappen. Het leert lezen, schrijven en rekenen. Het kind is nieuwsgierig en leergierig: een nieuwe wereld gaat voor hem of haar open. Het kind kan en kent meer, wordt zelfstandiger en een stukje onafhankelijker. Het maakt nieuwe vriendjes en deze vriendjes worden steeds belangrijker. Erbij horen is belangrijk! Tijdens dit ontwikkelingsproces heeft het kind meer dan ooit behoefte om terug te vallen op mensen die het positief ondersteunen en bemoedigen zodat zijn of haar zelfbewustzijn in positieve zin kan evolueren. Vaak kent het kind in deze periode angsten die plotseling opduiken.

In de geloofsontwikkeling speelt het magisch en animistisch denken nog een grote rol. Fantasie en werkelijkheid lopen vaak door elkaar. Het kind ervaart zichzelf als middelpunt van het gebeuren en eventueel als veroorzaker ervan. Daarom is het erg gevoelig voor schuld en straf. Oneerlijkheid, zoals het kind dit ervaart, is iets waar het erg boos om kan worden. Het vertrouwen in mensen en in God is erg groot, maar ook broos.

Het eerste leerjaar vormt een grote stap in het proces naar zelfstandigheid. Het kind treedt een nieuwe wereld vol uitdagingen tegemoet. Het laat langzaam de geborgenheid van het gezin los, maar heeft duidelijk nood aan een 'eigen' plek om deze eerste stappen naar de vrijheid aan te durven en tot een goed einde te kunnen brengen.

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - alles is nieuw / leven in een liefdevolle relatie met God / een thuis
- **leefwereld leerlingen**
 - ouders, gezin, familie, school, PGO, kerk
- **belangrijkste kernwoorden / belevingswereld leerlingen**
 - nieuw, vertrouwen, een thuis

- *verwachten en vieren*
- *zorgen en verzorgen*
- *opnieuw beginnen, verdriet en vreugde*
- *nieuw maken, samen eten en delen*
- **voorstelling van God**
 - *de Vader die te vertrouwen is*
 - *Jezus, de goede herder, die voor de leerlingen zorgt*

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

*Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) werd een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mede het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.*

- *telkens tussen twee schoolvakanties*
- *niet strikt afgebakend*
- *alle vijf te behandelen*
- *vormen één geheel*

2. Leerplandoelen per periode

*De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Na het verloop ervan is de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Deze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar. Ze dienen niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt, hoewel ze logisch zijn geordend. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 13), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 12) en de doelen PGO (zie inleiding pagina 5): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.*

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen, ervaringen, gevoelens, expressies en attitudes). Bij het begin van de lagere school, staat het jong kind onbevangen voor diverse ervaringen, gevoelens en expressies. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt

steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven is echter meer dan kennen; geloven is ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 12. De uitwerking ervan zal evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- *verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PGO*
- *dienen per periode te worden bereikt*
- *verspreid over de hele periode*
- *naar lesdoelstellingen te verwerken*
- *cognitieve en dynamisch-affectieve doelen*

3. Schema

*Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of m.a.w. hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven?*

- *overzicht opbouw lessenreeks*
- *opbouw rond één thema*
- *belangrijke kernwoorden*
- *leef- en belevingswereld van de IIn*
- *bijbelverhalen en bijbelse leefwereld*

4. Invulling

*Bij de **invulling** wordt in de toelichting de inhoud in een ruimer kader verantwoord en gesitueerd. Onder Bijbel wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er echter, wegens tijdsgebrek, een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt, dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij de suggesties worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf uitgedund en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies ...) staat echter niet op zichzelf, maar in functie van het bereiken*

van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- *toelichting thema en kader*
- *Bijbel: voorstel keuze verhalen*
- *suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn*

5. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie** en **didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook dit zijn suggesties en dient er dus een selectie of een keuze te worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient selectief te gebeuren: het verhaal staat immers in functie van de doelen. Zelf de verhalen hervertellen kan nog beter zijn. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- *selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen*
- *in functie van de leerplandoelen*
- *doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen*

Leerplandoelen: 1ste en 2de leerjaar

Doelstelling A (de Vader en Jezus):

- A.1.** de lln weten (= ook ervaren en beleven) dat God een Vader is, die mensen liefheeft en die tot een liefdevolle relatie uitnodigt;
- A.2.** de lln herkennen in de verhalen van de Bijbel God als Vader;
- A.3.** de lln weten dat ze de Vader bij uitstek in het liefdevolle optreden van Jezus kunnen leren kennen en vertrouwen.

Doelstelling B (de Bijbel):

- B.1.** de lln kennen de Bijbel als een betrouwbaar boek, waarin God zich als een liefdevolle Vader openbaart;
- B.2.** de lln weten dat zij in de Bijbel de verhalen van God en Jezus kunnen lezen.

Doelstelling C (de schepping):

- C.1.** de lln weten dat God de wereld geschapen heeft, die bedoeld is als een plek waar ze zich thuis voelen en als een ruimte om te bewerken en te bewaren;
- C.2.** de lln herkennen de realiteit van de gebrokenheid van de schepping;
- C.3.** de lln ontmoeten in Jezus de concretisering van de nieuwe schepping.

Doelstelling D (relaties en regels):

- D.1.** de lln ontdekken de wereld waarin zij dagelijks leven;
- D.2.** de lln ontdekken dat er bij God en bij mensen die voor hen zorgen, een thuis is;
- D.3.** de lln leren, vanuit de liefdevolle relatie met de Vader, op een positieve manier met de mensen uit hun omgeving omgaan;
- D.4.1.** de lln herkennen verbroken relaties en leren omgaan met gevoelens als tekort, onzekerheid, angst, en verdriet;
- D.4.2.** de lln weten daarbij dat herstel van relaties en een nieuw begin mogelijk zijn;
- D.5.1.** de lln kennen het bestaan van spelregels in hun dagelijkse wereld (samen spelen: thuis, op school en in het verkeer);
- D.5.2.** de lln onderkennen de christelijke waarden van deze spelregels.

Doelstelling E (de bijbelse leefwereld):

de lln kunnen de bijbelse leefwereld, die in de verhalen aan bod komt, omschrijven (o.a.

aspecten van het jodendom, gewoonten, klimaat, kleding, voorwerpen, beroepen, ...).

Doelstelling F (christelijke feesten):

de IIn kennen de waarde van het vieren van christelijke feesten.

Doelstelling G ():

G.1. de IIn

G.2. de IIn

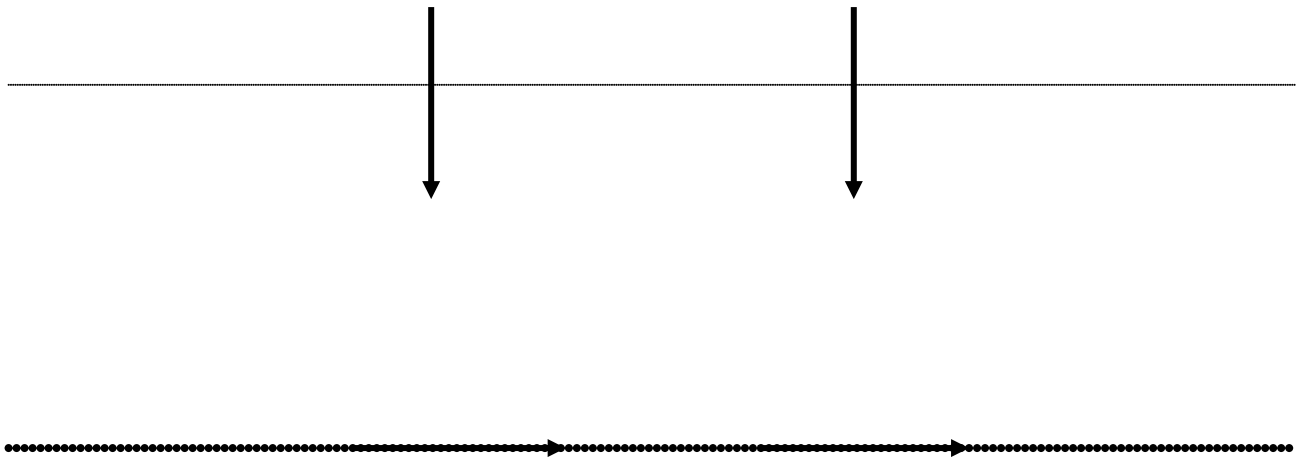
{nog aan te vullen bij 2de leerjaar}

G.3 de IIn

G.4. de IIn

Jaarschema

<p style="text-align: center;">Alles is nieuw <i>leven in een liefdevolle relatie met God / een thuis</i></p>			
	<p>vanuit leef- en belevings- wereld van de IIn</p>	<p>Bijbel</p>	<p>naar leef- en belevingswereld van de IIn toe</p>
<p>periode 1</p>	<p>nieuw schooljaar, school, PGO de wereld omheen de IIn (natuur en mensen)</p> <p>(t)huis en familie</p>	<p><i>schepping</i></p> <p><i>Noach</i></p>	<p><i>vertrouwen</i> <i>PGO en de Bijbel</i> <i>de wereld als een thuis</i></p>
<p>periode 2</p>	<p>kerk</p> <p>feesten, geboorte verwachten en vieren</p> <p>welkom en niet welkom zijn</p>	<p><i>feestverhalen</i></p> <p><i>geboorte Johannes</i> <i>geboorte Jezus</i></p>	<p><i>Advent en Kerst vieren</i></p> <p><i>voor ieder een plek</i> <i>bij Jezus</i></p>
<p>periode 3</p>	<p>situaties en beleving van zorg dragen voor IIn: ouders, (t)huis, school, kerk...</p>	<p><i>Jezus met Maria en</i> <i>Jozef</i></p> <p><i>Jezus met moeders en</i> <i>vaders en hun kinderen</i></p>	<p><i>bescherming en</i> <i>geborgenheid bij</i> <i>God (vader) en mensen</i></p>
<p>periode 4</p>	<p>ziek, sterven, te kort iets uitsteken, ruzie bang, alleen, verloren, kapot</p> <p>verliezen en verdriet vinden en vreugde</p>	<p><i>Jezus de goede herder</i></p> <p><i>gelijkenissen</i> <i>over het verlorene</i></p>	<p><i>vinden - vreugde</i></p> <p><i>een nieuw begin</i></p>
<p>periode 5</p>	<p>18/08/14</p> <p>Voorstel leerplan lager onderwijs PGO: eerste leerjaar</p> <p><i>pasen</i></p> <p>situaties en beleving van samen eten en delen:</p>	<p><i>Jezus viert maaltijd met</i> <i> vrienden / kinderen</i></p>	<p><i>thuiskomen 11</i></p> <p>samen delen</p>

Jaaroverzicht

Alles is nieuw leven in een liefdevolle relatie met God / een thuis

periode 1

thema: **Een nieuw begin
vertrouwen**

nadruk: vertrouwen, verwondering, dankbaarheid, de wereld = een thuis

leefwereld: nieuw schooljaar, eerste leerjaar, protestantse godsdienst, een nieuw begin
de wereld rondom waarnemen, voelen, ervaren

Bijbel: de schepping: hoe alles begon,
Noach: hoe het fout liep en opnieuw begon

periode 2

thema: **Nieuw leven verwachten
verwachting / vieren**

nadruk: verwachting en vieren met blijdschap, voor ieder is er een plek bij Jezus

leefwereld: geboorte en nieuw leven, uitzien naar en vieren van feesten
deelnemen aan, Advent en Kerstfeest vieren

Bijbel: feestverhalen, kerk en tempel
geboorte van Johannes de Doper en Jezus

periode 3

thema: **Jezus maakt nieuw
zorgen / verzorgen**

nadruk: er wordt zorg gedragen voor de IIn / geborgenheid

leefwereld: zorg dragen voor elkaar thuis (ouders), op school, in de kerk, vriendjes,
voor huisdieren, de natuur, ...

Bijbel: vlucht naar Egypte, Jezus groeit op in het dorp Nazaret, in de tempel
verhalen waarin ouders hun kinderen bij Jezus brengen

periode 4

thema: **Opnieuw beginnen
verdriet en vreugde**

nadruk: opnieuw beginnen door terugvinden, herstel, zorg en vergeving
verdriet wordt vreugde, thuiskomen

leefwereld: situaties waarin men een tekort ervaart of elkaar aandoet
verliezen en vinden, verdriet en vreugde, Paasfeest

Bijbel: Jezus de goede herder: gelijkenissen over het verlorene
Pasen: intocht, gevangenneming, opstanding en verschijning

periode 5

thema: **Nieuw maken
samen eten en delen**

nadruk: een thuis voor de leerlingen en voor iedereen
vertrouwen en verbondenheid

leefwereld: situaties van samen eten met de gezelligheid daarbij
mogelijkheden van samen eten, delen en samen feesten

Bijbel: herhalen
verhalen waarin Jezus maaltijd viert met anderen

Jaarplan

Protestantse Godsdienst: 1ste leerjaar

schooljaar:

Leerkracht:

handtekening:

School:

datum:

**Alles is nieuw
Leven in een liefdevolle relatie met God
Een thuis**

Periode 1: september tot herfstvakantie

Een nieuw begin
Vertrouwen

Periode 2: herfstvakantie tot kerstvakantie

Nieuw leven verwachten
Verwachten / vieren

Periode 3: kerstvakantie tot krokusvakantie

Jezus maakt nieuw
Zorgen / verzorgen

Periode 4: krokusvakantie tot paasvakantie

Opnieuw beginnen
Verdriet en vreugde

Periode 5: paasvakantie tot einde schooljaar

Nieuw maken
Samen eten en delen

Dit jaarplan wordt u aangeboden, waarbij u natuurlijk de vrijheid hebt om een eigen (en eventueel uitgebreider) jaarplan op te stellen. U hoeft de inspectie geen kopie toe te zenden. Bij afwijking

van het leerplan dient u de inspectie echter wel een kopie van uw leerplan, tezamen met uw verantwoording, te bezorgen. Op vraag van de directie, dient u ook aan haar een kopie te bezorgen.

Periode 1.1

Een nieuw begin

vertrouwen

Periode 1.1

Een nieuw begin

vertrouwen

1. Leerplandoelen 1.1

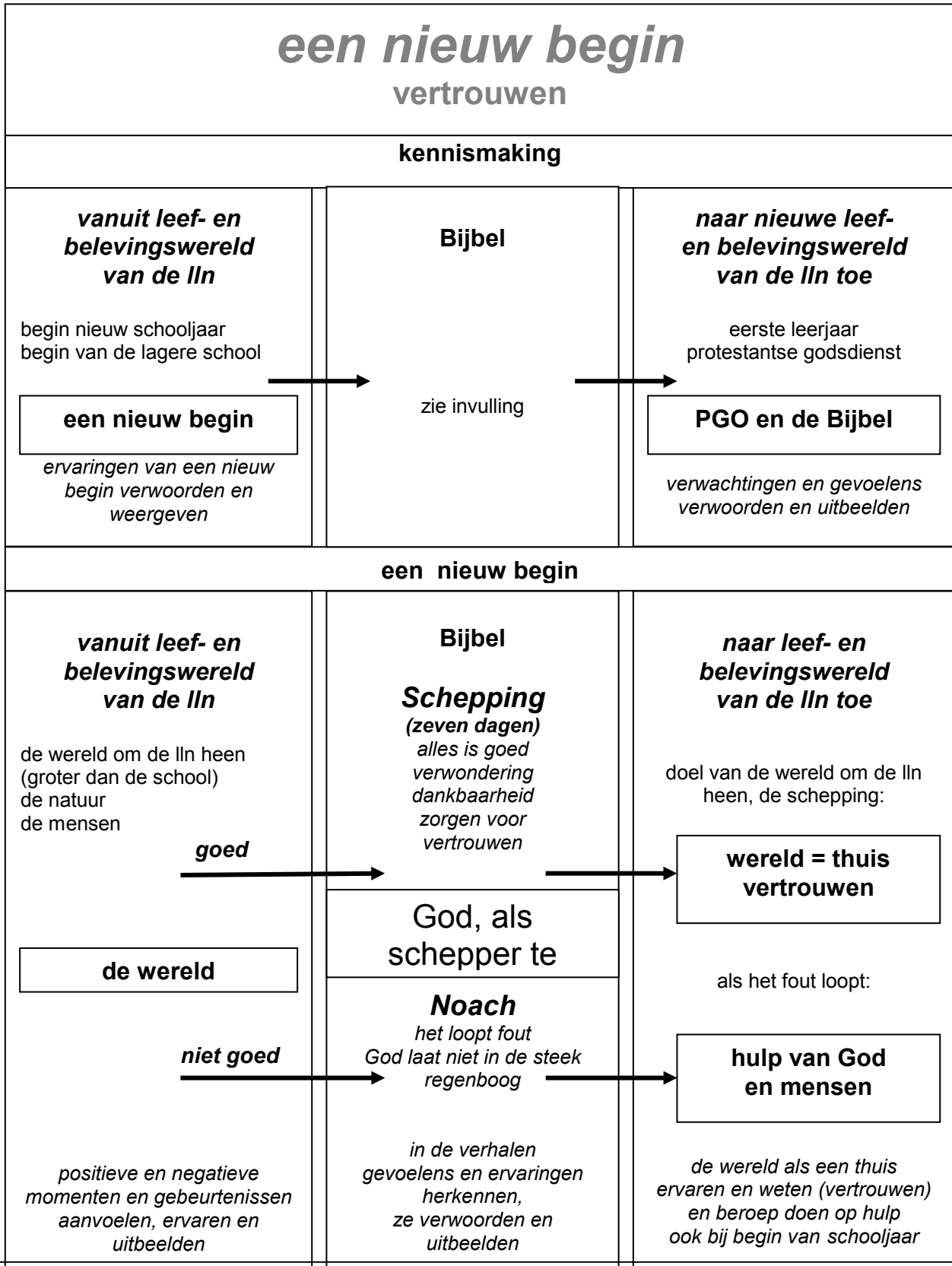
1. De leerlingen stellen zichzelf voor en verwoorden en beelden (*) het begin van het nieuwe schooljaar, met al zijn nieuwe ervaringen, uit.
2. De lln verwoorden en beelden concrete voorbeelden van een nieuw begin uit.
3. De lln verwoorden en beelden het begin van het nieuwe schooljaar uit als een grote stap.
4. De lln ontdekken wat de les PGO, gebaseerd op de Bijbel, voor hen inhoudt.
5. De lln verwoorden en beelden positieve en negatieve gevoelens en ervaringen (in deze wereld) uit.
6. De leerlingen beleven de zeven dagen van de schepping (***) (in de wereld om hen heen) en kunnen deze gevoelens en ervaringen verwoorden en uitbeelden.
7. De lln ervaren en weten(**) God als Schepper, die voluit te vertrouwen is.
8. De lln ervaren en weten dat de schepping bedoeld is als een thuis voor hen.
9. De lln tonen hun verwondering en dankbaarheid voor de schepping.
10. De lln geven concreet weer hoe zij goed voor de schepping kunnen zorgen.
11. De lln herkennen negatieve gevoelens en ervaringen in het verhaal van Noach.(***)
12. De lln begrijpen de regenboog als een teken dat God ons niet in de steek laat.
13. De lln weten dat ze in moeilijke momenten, ook bij het begin van dit nieuwe schooljaar, beroep op God en mensen kunnen doen.
14. De lln ervaren, ook bij het begin van dit nieuwe schooljaar, nabijheid en steun van God en mensen.

(*) uitbeelden: we bedoelen hier alle vormen van non-verbale expressie, waarmee de leerlingen zich met hun gedachten, gevoelens en ervaringen concreet kunnen uitdrukken

() ervaren en weten: ervaren kan voor weten komen (door ervaren tot weten komen) en met weten bedoelen we niet enkel een cognitief weten, maar ook dynamisch-affectief (zie wegwijzer)**

(***) *bijbelverhalen: er wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen ook de inhoud van de behandelde bijbelverhalen in grote lijnen kunnen weergeven*

2. Schema 1.1

3. Invulling 1.1

3.1. Een nieuw begin (week 1)

Toelichting

Het thema van het eerste leerjaar 'Alles is nieuw' en het thema van periode 1 van het eerste leerjaar (thema 1.1) '**Een nieuw begin**' worden ingeleid bij het begin van het eerste leerjaar. Over de nieuwe ervaringen bij het begin van het eerste leerjaar wordt tijdens de kennismaking gesproken en rond deze nieuwe ervaringen wordt gewerkt. Alles is bijzonder voor het kind. Voor het eerst naar de 'grote' school, met een nieuwe leerkracht, een nieuwe klas, nieuwe vriendjes, (waarschijnlijk) een nieuwe boekentas en kleren, nieuwe boeken enzovoort. In de gesprekken en verwerkingen hierover heeft de leerkracht vooral aandacht voor het beleven en het ervaren van dit nieuwe begin.

Hoe een nieuw begin wordt ervaren, wordt aangevuld met andere voorbeelden. Voor het eerst op vakantie of op kamp gaan, elke dag heeft een nieuw begin, in een nieuw huis gaan wonen, nieuw leven dat groeit uit een zaadje. Geboorte als begin van nieuw leven komt uitgebreid aan bod in periode 1.2.

Bijbel

De Bijbel hoeft bij de eerste kennismaking niet noodzakelijk aan bod te komen, maar mogelijkheden zijn Genesis 1:1 (In het begin) of Matteüs 13: 31-32 (mosterdzaadje).

Suggesties

Leef- en belevingswereld leerlingen: bijzonder want alles is nieuw!

- voorstellen Iln en Ikr PGO (eerste kennismaking)
- vakantie-ervaringen
- begin lagere school, nieuwe schooljaar
- voorbereiding: alles nieuw (nieuwe school, nieuwe kleding, boekentas en schoolgerief)
- ook nieuwe Ikrn en Iln
- andere voorbeelden van een nieuw begin (concreet uitwerken):
elke nieuwe dag, verhuizen, een zaadje, ...

3.2. Het Protestantse Godsdienstonderwijs en de Bijbel (week 2)

Toelichting

De verwachtingen ten aanzien van het eerste leerjaar en het verloop (de ervaringen) van de eerste dagen worden hier besproken. De gevoelens die hiermee gepaard gaan (verwachting, nieuwsgierig, fier, blij, onzeker, ...) krijgen ruime aandacht. De leerlingen hebben naar dit begin van het schooljaar toegeleefd, vol spanning, maar ook met vragen. In haar/zijn kleine klasje kan de leerkracht de leerlingen de kans geven hierover te vertellen/uitbeelden en hen zo goed mogelijk gerust stellen.

Ook het **vak protestantse godsdienst** is uiteraard nieuw. De leerlingen gaan misschien wel naar een kerk. Bij de nadere kennismaking (Iln-Ikr) komen het beleven van geloven en naar de kerk gaan naar voren. De godsdienstlessen en het gebruik van de **Bijbel** worden voorgesteld. De leerkracht legt eveneens uit waarom de leerlingen naar verschillende leerkrachten godsdienst/zedenleer gaan. Dit is een moment om de klas(hoek), waar mogelijk, in te richten en materiaal te verzamelen.

Bijbel

Er wordt over het gebruik van de Bijbel in de godsdienstles verteld, maar verhalen hoeven bij deze nadere kennismaking nog niet aan bod te komen. Liefelingsverhalen van de leerlingen zijn wel mogelijk.

Suggesties

De nieuwe leef- en belevingswereld van de leerlingen: een grote stap!

- *het eerste leerjaar: klas, Iln, lezen, schrijven, ... , verschillende vakken en Ikrn, ...*
- *gevoelens hieromtrent: verwachtend, nieuwsgierig, fier, blij, onzeker, ...*
- *PGO: andere Iln, andere keuzemogelijkheden*
- *kennismaking PGO: de godsdienstlessen voorstellen*
- *nadere kennismaking Iln-Ikr: de Bijbel, (geliefde) verhalen, (beleving van) geloven, kerk (Ikr hoeft zijn of haar kerkelijke achtergrond niet toe te lichten), ...*

3.3. De wereld om me heen / schepping / Noach (week 3-7)

Toelichting

De directe leef- en belevingswereld om de Iln heen, met zijn positieve en negatieve ervaringen, komt hier aan bod. Deze positieve en negatieve ervaringen worden weergegeven en verwoord, maar vooral aangevoeld, ervaren en uitgedrukt (zien, horen, voelen, ruiken, verwondering en dankbaarheid, lachen en wenen, bang en boos zijn, bewegen, dansen, zingen, ...). Concrete voorbeelden worden uitgewerkt en de daarmee verbonden ervaringen uitgebeeld. Centraal staat hoe de leerlingen de leefwereld, de mensen en de natuur om zich heen beleven, dit vanuit zowel goede als slechte ervaringen. De leerkracht schept ook mogelijkheden tot een totaal en gedifferentieerd waarnemen van de belevingswereld.

*De voorbeelden van **positieve ervaringen** worden vnl. in elke dag afzonderlijk (concrete voorbeelden uitwerken) van **de schepping** (alles is goed) gezocht. De nadruk wordt gelegd op: de grootheid van God in de schepping; het groeien van vertrouwen in de scheppende God; het doel dat deze schepping 'goed' is en voor de mens een 'thuis' wordt. Verwondering en dankbaarheid zijn hierbij nooit veraf.*

Er wordt even stilgestaan bij de verantwoordelijkheid van de mens in de zorg voor de natuur, ook al zal het thema 'zorgdragen' later meer aandacht krijgen.

*De **negatieve ervaring** wordt (naast de leef- en belevingswereld van de Iln) vnl. gezocht in het verhaal van **Noach** (het loopt fout). De nadruk wordt gelegd op de regenboog als teken dat God de mens niet in de steek laat. De leerlingen kunnen zich dus, ook als het mis dreigt te lopen, omringd voelen en weten. Iedereen maakt minder prettige dingen mee: een ruzie, iets is kapotgemaakt, een nachtmerrie, pijn worden gedaan, enzovoort.*

Bijbel

De schepping: Genesis 1 (eventueel ook Genesis 2).

Noach: Genesis 6-8.

Suggesties

Vanuit de leefwereld (de nieuwe school, maar ook ruimer dan de school) van de leerlingen:

- *de planten, de dieren, de mensen, ...*
- *waarnemen: (niet) zien, (niet) kunnen, (niet) houden van, ...*
- *positieve (goede) en negatieve (niet goede) waarnemingen/ervaringen*

- deze aanvoelen, ervaren en uitbeelden / droomwereld of -schepping weergeven
- de zeven dagen schepping worden per dag behandeld
 - dag 1, 2 en 3 corresponderen met dag 4, 5 en 6: de drie laatste dagen bouwen verder aan de schepping van de drie eerste, de voorbeelden worden concreter en situeren zich in de directe leefwereld van de kinderen.
 - het scheppingsgebeuren en de bijhorende belevingswereld
 - nadruk op gevoelens: verwondering, dankbaarheid, vertrouwen, lachen, wenen, bang, boos
 - hierbij telkens opnieuw laten beleven en concrete voorbeelden noemen (opdrachtjes)
 - zorg dragen voor de schepping
 - alles is goed: de Schepper is te vertrouwen
 - de schepping is een 'thuis'

- **Dag 1:** donker en licht: bespreken en uitbeelden van gevoelens die hiermee corresponderen.
 Donker staat voor verdriet en alleen zijn: wanneer zijn IIn verdrietig, hoe uiten zij dit?
 Licht staat voor blijdschap en warmte: wanneer zijn ze blij en hoe tonen zij dit?
 - **Dag 2:** overal water, en dan de hemel: gevoelens bespreken en uitbeelden.
 Overal water staat voor angst en bedreiging, waardoor worden IIn bang?
 De hemel biedt bescherming, er komen geruststelling en rust in de plaats: wanneer voelen zij zich goed en veilig?
 - **Dag 3:** het land met de bomen en planten.
 Land biedt een plek vol mogelijkheden om bv. een huis te bouwen, om te wonen, om te leven, door voor eten te zorgen ...
 De natuur: de bomen, planten en bloemen om je heen bekijken, ruiken en voelen.
 - **Dag 4:** het licht wordt ingevuld met zon, maan en sterren.
 Welke mensen om je heen bieden warmte? (familie uitbeelden)
 Met welke vriendjes is het leuk om te spelen? (spel spelen of uitbeelden)
 Wie helpt je als je alleen of bang bent? Wie zorgt er voor jou?
 - **Dag 5:** vogels in de lucht en vissen in de zee.
 Deze dieren bekijken en bv. uit tijdschriften knippen.
 Of terugverwijzend naar de bescherming van de hemel: als alles om je heen veilig en in orde is, dan kan je heerlijk op ontdekking gaan, je vrij voelen (als een vogel, als een vis in het water), en je uitleven, spelen en bewegen.
 - **Dag 6:** de dieren en de mensen.
 Verder uitwerken van de wereld na dag 3: een plaats om te wonen en leven, hierbij horen ook kleding, meubelen, speelgoed, scholen, ... Mensen bewerken de wereld en bouwen hem verder uit.
 De natuur om je heen: nu ook de dieren.
 - **Dag 7:** de schepping is voltooid en de Schepper rust van zijn werk; alles is goed.
 Benadrukken van de verwondering en de dankbaarheid voor al het goede om je heen. Waar geniet je het meeste van? Waar droom je van om te doen?

In de omgeving van Noach loopt het fout: wat was opgebouwd in de schepping gaat stuk, maar wordt terug opgebouwd. Bij het eind van de zondvloed kan elke dag van de schepping terug worden aangehaald (terug licht na zware regen, terug scheiding wateren onder en boven na regen en overstroming, terug land en begroeiing, terug ...):

- het loopt fout met de schepping (concrete voorbeelden bespreken van verdriet, angst, misgaan, moeilijke momenten, ..., eventueel de ongehoorzaamheid van de mens in het paradijs)
- maar God laat de mens niet in de steek: opbouw van de schepping en de regenboog
- zich niet alleen, maar omringd weten en voelen; weten hoe moeilijke momenten kunnen worden opgelost: concrete voorbeelden

3.4. Wereld = mijn thuis (vertrouwen) en hulp bij God en mensen (week 8)

Toelichting

*Bij de afronding wordt de groei van **het vertrouwen in God als Schepper en in de schepping als een 'thuis'**, ook als het misgaat, benadrukt. Verder wordt verduidelijkt dat de wereld om de leerlingen heen een thuis voor hen hoort te zijn. Ook de nieuwe school mag een thuis zijn. En bij het begin van dit nieuw schooljaar zullen er heel wat leuke momenten zijn, maar soms ook moeilijke. Alles zal zeker niet vanzelf gaan. God en mensen zijn er om de IIn te helpen als het misloopt. Zoals God er voor Noach was, zo is de leerkracht er voor de leerlingen.*

Met 'thuis' is gedacht aan de wereld zoals God hem bedoeld heeft en waaraan de mens bij de schepping de opdracht heeft gekregen te werken. Elk kind heeft recht op een veilig thuis en om met vertrouwen te kunnen leven. Dit onderwerp dient voorzichtig te worden behandeld bij IIn die geen veilig thuis hebben.

Bijbel

Geen nieuwe bijbelverhalen bij de afronding.

Suggesties

- *deze lessenreeks wordt afgerond met herhaling van de grote lijnen (bv. aan de hand van expressiewerk)*
- *bij voorgaande bijbelverhalen concrete voorbeelden zoeken naar leefwereld van IIn toe*
- *begin schooljaar: soms moeilijk, maar beroep doen op elkaar en op God is mogelijk (concrete voorbeelden / toepassingen van om hulp vragen en aansporing hiertoe)*

4. Suggesties expressievormen 1.1

Voorstel thema-expressie: ervaringen en gevoelens met bv. een grote kijkdoos, een grote doos als 'huis' en 'thuis'. De doos wordt elke dag van de schepping bewerkt (beschilderd, beplakt..) en uiteindelijk wordt de regenboog op de doos aangebracht. De leerlingen krijgen ook een plaats in de veilige doos / thuis.

Aanvullende mogelijkheden:

- *poppen maken bij het begin van de periode en deze nieuwe situaties laten beleven. De poppen de schepping en Noach 'laten beleven' en ze uiteindelijk 'een veilige thuis geven'*
- *een prentenboek starten over vertrouwen, veilig zijn; vb: schoolbenodigdheden in boekentas, IIn in de klas, ... Dit boek wordt tijdens dit thema verder ingevuld: klas pgo, Ikr, kerk, schepping, Noach en uiteindelijk met ouders, grootouders, knuffel, school, ...*
- *passende liedjes*

Periode 1.2

Nieuw leven verwachten

verwachten en vieren

Periode 1.2

Nieuw leven verwachten

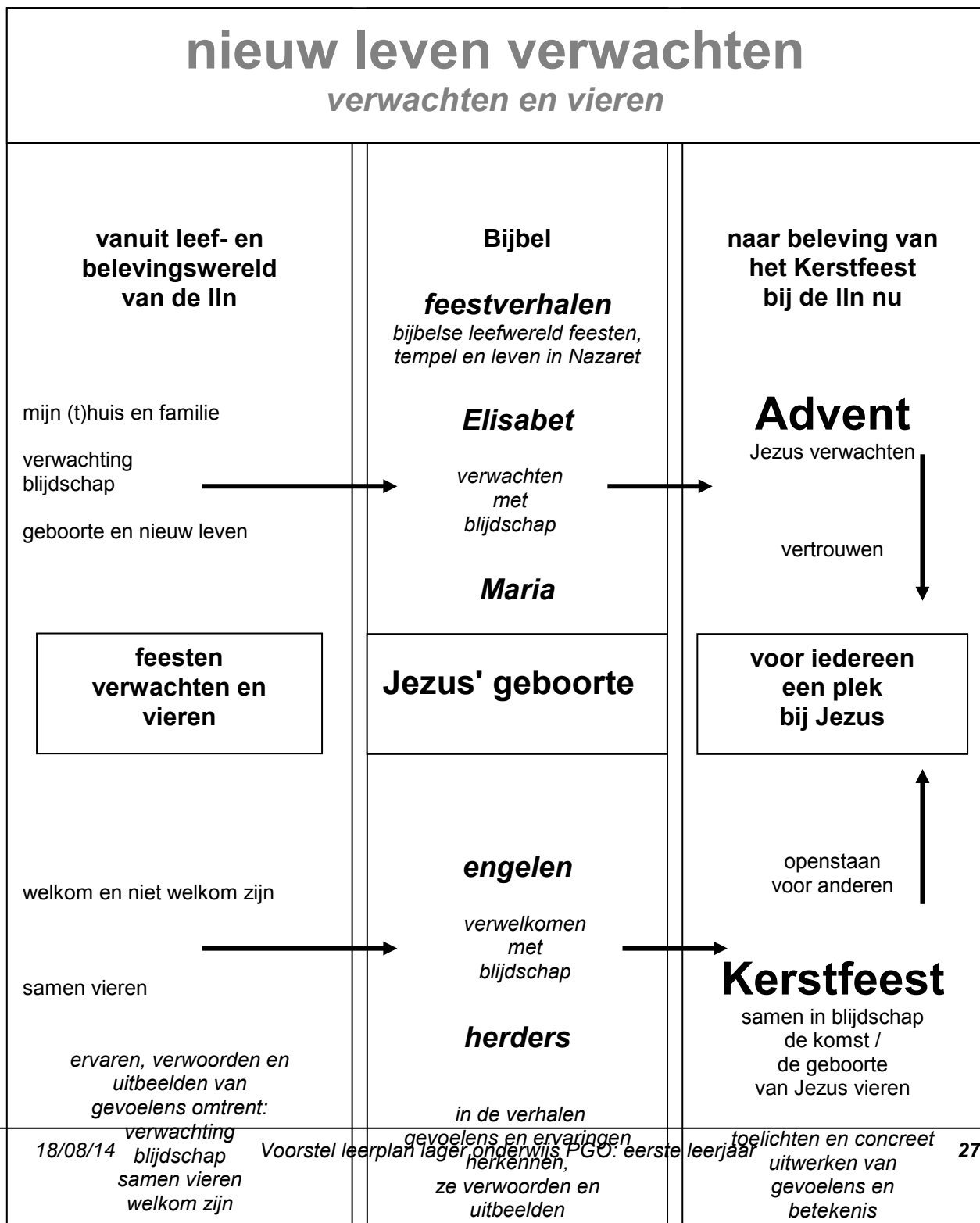
verwachten en vieren

1. Leerplandoelen 1.2

- 1. De leerlingen verwoorden en beelden uit wat voor hen een thuis, hun huis, familie en huis van God inhouden.*
- 2. De IIn geven het dagelijks leven in het dorp Nazaret weer.*
- 3. De IIn verwoorden en beelden geboorte als begin van nieuw leven uit.*
- 4. De IIn kunnen weergeven dat een baby / nieuw leven welkom is in een familie.*
- 5. De IIn geven voorbeelden dat kinderen niet altijd welkom zijn.*
- 6. De IIn ervaren en lichten toe hoe ze feesten verwachten en voorbereiden.*
- 7. De IIn ervaren en lichten toe dat deelnemen aan feesten veel blijdschap geeft.*
- 8. De IIn ontdekken in verhalen en gelijkenissen van feesten dat deelnemen aan feesten blijdschap geeft.*
- 9. De leerlingen herkennen, bij de aankondiging van de geboorte van Johannes en van Jezus, de blijde verwachting van Elisabet (en Zacharias) en van Maria (en Jozef).*
- 10. De IIn ontdekken in het verhaal van de geboorte van Jezus dat de herders hem met blijdschap welkom heetten.*
- 11. De IIn omschrijven Advent als de tijd waarin het feest van Jezus' geboorte wordt voorbereid en de IIn ervaren de spanning van deze verwachting.*
- 12. De IIn omschrijven Kerstfeest als het feest van Jezus' geboorte en de IIn ervaren de vreugde hierover.*
- 13. De IIn weten dat welkom zijn belangrijk is en de IIn staan open voor andere kinderen.*

14. De IIn geven voorbeelden dat iedereen, in het bijzonder iemand die geen thuis heeft, bij Jezus welkom is.

2. Schema 1.2

3. Invulling 1.2

3.1. Feesten verwachten en vieren (week 1-3)

Toelichting

*In deze tweede periode worden de lessen uitgewerkt rondom de feesttijd die voor de deur staat. Met het begrip 'thuis' wordt er bij vorig thema aangeknoopt. Dit begrip wordt verder uitgediept. Met 'thuis' wordt de plaats bedoeld waar men zich goed voelt. Vertrekkend bij het gezin en de familie van de kinderen wordt geboorte benadrukt als begin van **nieuw leven**. Met de leerlingen kan de leerkracht stilstaan bij een geboorte in de omgeving of foto's van de eigen geboorte. De komst van een baby wordt uitgebreid voorbereid en na de geboorte komt men met een cadeau op bezoek.*

Andere feesten kunnen eveneens aan bod komen. In deze periode ontkomen de kinderen niet aan de sinterklaasdrukke; straks is het ook Kerstfeest. Daarnaast tellen kinderen af tot hun verjaardag en kennen ze vast nog andere feesten. Samen vieren gebeurt ook in de kerk.

*Ook hier worden vooral gevoelens, nu **van spanning en verwachting, van vreugde en feesten** toegelicht. De leerlingen worden uitgenodigd om in het feesten te participeren. Actief deelnemen aan feesten en de voorbereiding ervan is erg leuk en maakt je blij. Voorzichtigheid is geboden als kinderen negatieve 'thuis'-ervaringen hebben.*

*Gedurende het hele eerste leerjaar worden er verhalen over Jezus verteld worden. Het is goed om deze verhalen in **de leefwereld van de bijbelse tijd** (rekening houdend met de leeftijd) te situeren. De leerlingen vernemen hoe het leven in het dorp Nazaret verliep en hoe dit dorp eruit zag. De leerlingen kunnen dit eventueel met het leven in hun woonplaats vergelijken. In elke periode worden die aspecten van de bijbelse leefwereld besproken en uitgebeeld die voor het goed begrijpen van de verhalen belangrijk zijn. In deze periode betreft het vooral de geboorte, het leven van kinderen en feesten. In het dorp is er een synagoge, zoals bij ons een kerk. De kerk is het huis van God. Het verhaal over Zacharias, een priester, geeft de gelegenheid om aandacht te geven aan de Bijbel als het 'Boek van God' dat in de synagoge en in de kerk wordt gebruikt (zie periode 1.1). In deze periode is er meer ruimte voor een meer algemene toelichting over het dorpsleven in Jezus' tijd dan in de volgende periodes.*

Bijbel

Er kan een keuze worden gemaakt uit verhalen omtrent nieuw begin en verwachten, feesten en blijdschap: de gelijkenis van het mosterdzaadje, de bruiloft te Kana, de bruidsmeisjes, ...

Bijbelse leefwereld: een dorp in de tijd van Jezus, kinderen, feesten, tempel, naar de kerk gaan.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: thuis, geboorte, feesten, verwachten, blijdschap, samen vieren:

- de thuis(ervaring) en familie van de IIn, zussen en broers, familiefoto's
- foto's van vakanties en geboorten
- het voorbereiden van een geboorte in gezin, bij familie of vrienden
- de kerk als een thuis, een plaats voor samen vieren van God en mensen
- gesprek en verwerking rond verjaardagen en andere feesten (ook in school en kerk): de voorbereiding, wat erbij komt kijken, de vreugde, het eten, de kleding, de versiering, dansen en zingen, ...

3.2. De geboorte van Jezus verwachten en vieren (week 4-6)

Toelichting

Elke week kan er een verhaal worden verteld over de verwachting en de geboorte van Johannes de Doper en Jezus. Vooral de spanning van de verwachting en de blijdschap over de geboorte worden uitgewerkt. Daarnaast geeft de leerkracht inhoud aan de woorden **Advent en Kerstfeest: verwachting en blijdschap**. In het eerste leerjaar worden vooral benadrukt: de gevoelens hierbij en het samen feest vieren. Het is een heel bijzondere tijd en het kind krijgt voldoende ruimte om dit ook zo te beleven.

Terug verwijzend naar de geboorte van een baby en de voorbereiding, kan er worden gewezen naar het aspect van **het 'welkom-zijn' van nieuw leven in een gezin**. Onder normale omstandigheden (voorzichtigheid is geboden) komen alle spanning en voorbereiding voort uit liefde. De ouders willen in alles tonen dat het kind welkom is. Er is zeker plaats voor nog iemand erbij. Ook als het bijvoorbeeld gaat om een pleeg- of adoptiekind, of een zomerlogee. Jezus' ouders, Maria en Jozef, waren heel blij met zijn geboorte, maar ervaren ook het 'niet welkom-zijn' op het moment dat er geen plaats meer is in de herberg. Daartegenover staan de lofzang van de engelen en het enthousiasme van de herders. Bij het vertellen en uitwerken van de verhalen komen beide aspecten aan bod.

Bijbel

De aankondiging van de geboorte van Johannes (met Elisabet en Zacharias): Lucas 1.

De aankondiging van de geboorte van Jezus (met Maria en Jozef): Lucas 1, Matteüs 1.

De reis naar het overvolle Betlehem: Lucas 2.

De aankondiging door de engelen en het bezoek van de herders: Lucas 2.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

voorbeelden van welkom zijn (een feest geven, een kamer klaarmaken, ...) en niet welkom zijn bespreken (niet laten meespelen, te weinig plaats of eten, iets niet kunnen, er anders uitzien, adoptie, ...).

Bij elk verhaal korte aanknopende bij de weken één tot drie.

De verhalen vertellen vanuit het standpunt van één van de hoofdspelers spreekt de IIn bijzonder aan. De verhalen kunnen ook worden opgebouwd rond aspecten van bezoeken (ontmoetingen, gastvrijheid, welkom, ...).

3.3 Iedereen mag mee Kerstfeest vieren (week 7)

Toelichting

Nog even en de IIn vieren zelf Kerstfeest. De verhalen worden afgerond en de kernwoorden herhaald. Verbanden worden gelegd met hoe de IIn thuis of in de kerk Advent en Kerstfeest vieren. In de klas wordt **Kerstfeest** voorbereid en gevierd.

Er wordt terug verwezen naar '**welkom zijn en thuis**'. Daar waar mensen welkom zijn, voelen ze zich ook thuis. Hierbij wordt de leerlingen duidelijk gemaakt dat bij Jezus alle mensen welkom zijn, ook die mensen die door anderen aan de kant worden geschoven. Er kunnen voorbeelden worden besproken uit de leefwereld van de leerlingen hoe kinderen wel of niet welkom zijn in verschillende situaties en hoe zij hierop reageren.

Bijbel

Geen nieuwe verhalen bij de afronding, wel samen Kerstfeest vieren.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen 'welkom en niet welkom': voorbeelden van nieuwe situaties waarin de IIn een nieuw zusje of broertje, nieuwe burens, nieuwe kinderen op school kunnen welkom heten en een plaats in hun midden kunnen geven.

4. Suggesties expressievormen 1.2

Voorstel thema-expressie: een foto- of prentenboek over de eigen geboorte en de geboorte van Johannes en Jezus.

Aanvullende mogelijkheden:

- geboortekaartje maken
- feestversiering maken volgens het verloop van het thema
- adventskalender maken
- Advent en Kerstfeest uitbeelden: de begroetingen, ...
- poppenspel, rollenspel, ...

Periode 1.3

Jezus maakt nieuw

verzorgen / zorgen

Periode 1.3

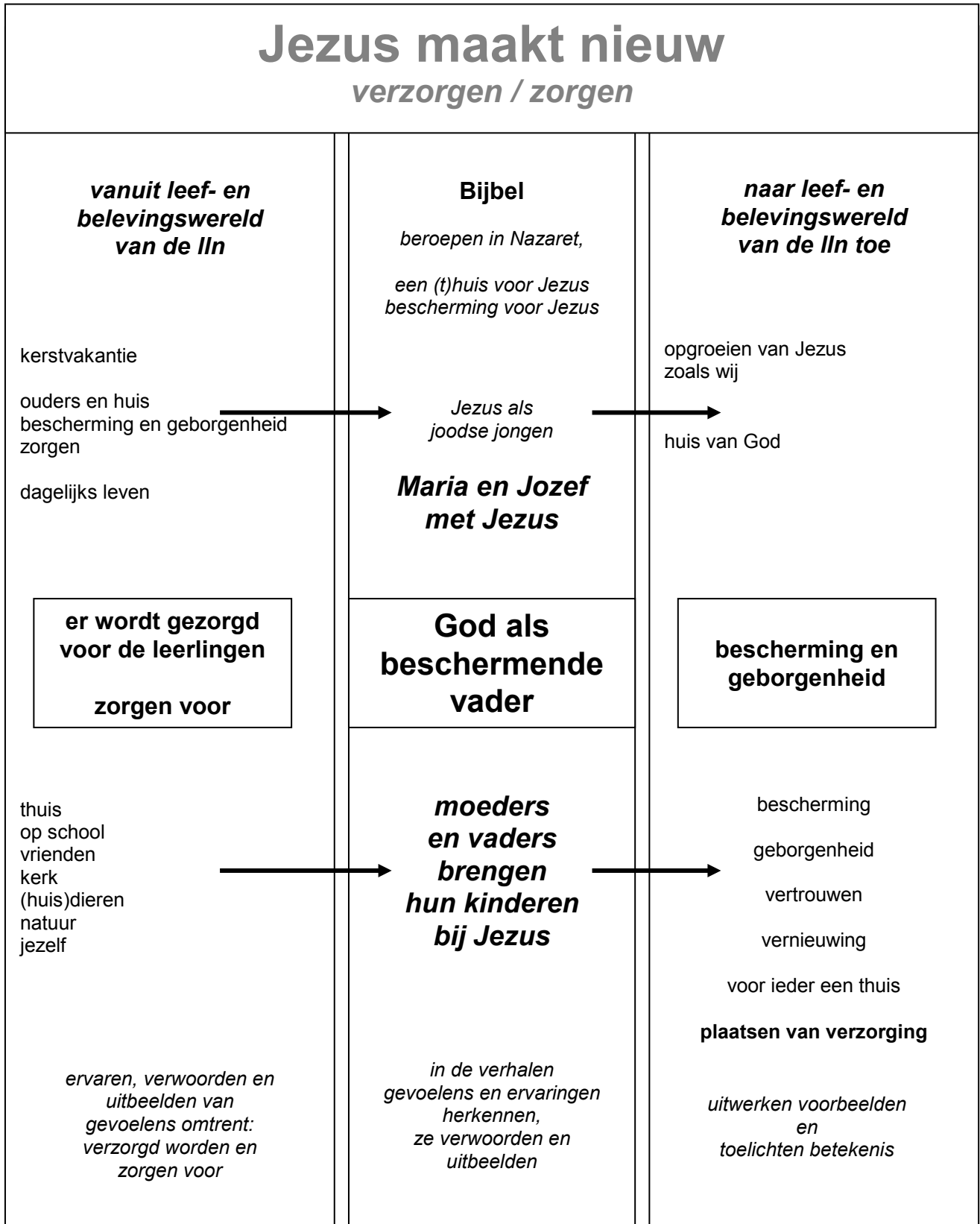
Jezus maakt nieuw

verzorgen / zorgen

1. Leerplandoelen 1.3

- 1. De lln weten waar ze welkom zijn, hoe daar voor hen wordt gezorgd en hoe ze worden beschermd.*
- 2. De lln beschrijven hun dagelijks leven.*
- 3. De lln ontdekken dat Jezus als een gewone joodse jongen in Nazaret opgroeide.*
- 4. De lln verwoorden en beelden uit hoe mensen om hen heen voor de natuur, voor elkaar en voor zichzelf zorgen.*
- 5. De lln ervaren en weten dat 'zorgen voor' inspanningen vraagt.*
- 6. De lln herkennen in enkele verhalen uit de evangeliën Jezus als een kind van ouders, die voor hem zorgen en hem beschermen.*
- 7. De leerlingen herkennen in enkele verhalen uit de evangeliën het vertrouwen dat sommige ouders in Jezus stellen door hun kinderen bij hem te brengen.*
- 8. De lln weten en ervaren dat God als vader op beschermende en vernieuwende wijze voor ieder mens, ook voor hen, wil zorgen.*
- 9. De lln ontdekken geborgenheid in de omgang met God als vader.*
- 10. De lln begrijpen dat 'zorgen voor elkaar' beschermt en nieuwe kansen geeft.*
- 11. De lln lichten voorbeelden toe van plaatsen waar mensen, in navolging van Jezus, voor elkaar zorgen.*

2. Schema 1.3

3. Invulling 1.3

3.1. Een gezin in Nazaret (week 1-2)

Toelichting

Er wordt aangesloten bij periode 1.2: welkom zijn en Kerstfeest. Hoe hebben de IIn Kerstfeest gevierd en wat hebben ze in de kerstvakantie gedaan? In dit thema wordt stilgestaan bij de mensen (vooral de ouders) die voor kinderen **zorgen**. Hoe verloopt hun dagelijks leven, tijdens de vakantie en op school, en wie zorgt er voor hen?

Vanuit de leefwereld van de kinderen wordt de stap gezet naar het dagelijks leven van Jezus als kind en wie voor hem zorgde. De eerste levensjaren van Jezus waren niet altijd zonder zorgen. Het leven van Jezus werd door Herodes bedreigd en God beschermde Jezus via zijn ouders. Daarna groeide hij op in het dorp Nazaret.

Er wordt bij de bijbelse leefwereld (zie periode 1.2.) aangeknoopt. Het opgroeien van Jezus, zijn huis en familie worden gesitueerd. Jezus groeide op als een **gewone joodse jongen**. Ook tempel of kerk kwam reeds ter sprake. Voor Jezus was het aangenaam verblijven in het huis van zijn Vader, de tempel. Vooruitblikkend naar periode 1.4. kunnen bij het dagelijkse leven in het dorp Nazaret beroepen worden besproken.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: huis van Jezus, de tempel, de beroepen.

Jezus als kind. De opdracht in de tempel: Lucas 2: 21-39.

De vlucht naar Egypte: Matteüs 2: 13-18.

De terugkeer naar Nazaret: Matteüs 2: 19-23.

De twaalfjarige Jezus in de tempel: Lucas 2: 40-52.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn:

kerstvakantie, dagelijks leven, thuis, kerk, Bijbel, ...

- hoe verliepen het kerstfeest en de kerstvakantie?
- waar en bij wie voelen de IIn zich welkom? Wie zorgt er voor de IIn?
- hoe ziet de dag, de week van de IIn eruit (verloop, activiteiten)?
- huis of school van de IIn tekenen en beschrijven
- droomhuis, -thuis of -school weergeven
- hoe ervaren de IIn de kerk? Wat gebeurt er? Plaats van de Bijbel in kerk en geloof

3.2. Moeders en vaders brengen hun kinderen bij Jezus (week 3-5)

Toelichting

De ingeslagen weg rond 'welkom' wordt verdiept: waar de IIn welkom zijn, zich **thuis** voelen. Ieder van ons heeft een huis, maar is het ook je thuis? De Ikr bespreekt dit steeds voorzichtig gezien de mogelijke achtergrond van de IIn. Een thuis is een plaats waar mensen zorg dragen voor elkaar. In dit thema gaat het vooral om de betekenis van dit begrip '**zorg dragen voor**'. In het volgende thema wordt dit verder uitgediept en vooral de zorg voor de 'verloren' mens besproken. Hier wordt stilgestaan bij de zorg en het thuis voelen in de onmiddellijke omgeving van de kinderen. In de eerste plaats bij de ouders. Er wordt ook benadrukt dat zorgdragen voor

anderen niet vanzelf gaat, maar een inspanning vergt.

*Er worden verhalen verteld over ouders die voor hun kinderen zorgen en daarom besluiten hen naar Jezus te brengen. Zij hebben over Jezus gehoord en hoe hij naar de mensen luisterde, naar hen toe kwam en hen hielp. Dit gaf hen het **vertrouwen** om een beroep te doen op zijn liefdevolle zorg. De nadruk ligt dus op wie voor anderen zorgt, op het voor de IIn gezorgd worden, op wie ze kunnen vertrouwen (ouders, mensen om je heen en God als Vader).*

Bijbel

Verhalen over Jezus die 'zorg draagt voor' en mensen die daardoor vertrouwen in hem krijgen. Moeders brengen hun kinderen bij Jezus: Matteüs 19: 13-15; Marcus 10: 13-16; Lucas 18: 15-17. Een buitenlandse vrouw vraagt Jezus voor haar dochter: Matteüs 15: 21-28; Marcus 7:24-30. Een vader (Jairus) vraagt Jezus voor zijn stervende dochter: Matteüs 9: 18-26; Marcus 5: 22-43. Een vader vraagt Jezus voor zijn zoon met vallende ziekte: Matteüs 17: 14-21.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn: zorgen in diverse situaties, ...

- *welke mensen dragen zorg voor de IIn, op school, in hun familie, in hun kerk, hun vrienden...*
- *waar en bij wie voelen de IIn zich thuis?*
- *wie vertrouwen de leerlingen? Waarom?*
- *welke mensen hebben in het bijzonder zorg nodig: kinderen, zieken, gehandicapten, oudere mensen, armen, daklozen, wie zich alleen of uitgestoten voelt ...*
- *kinderen dragen zelf ook al 'zorg voor': een huisdier, planten en bloemen, een taak in de klas of thuis, voor zichzelf, ...*

Zo kan duidelijk worden dat zorg dragen een inspanning vergt.

3.3. God zorgt ook voor de leerlingen (week 6)

Toelichting

*Dit thema wordt afgesloten met het herhalen van de kernwoorden: Jezus wil voor de mens zorgen. Deze **zorg werkt beschermend en geeft nieuwe kansen, geborgenheid en vertrouwen**. Daar waar mensen voor elkaar zorgen, voelen mensen zich geborgen en ontstaat er een echte thuis. Jezus wil voor iedere mens, in het bijzonder voor wie veel zorg nodig heeft, geborgenheid en een thuis bieden.*

*Er wordt gewezen op Jezus die te vertrouwen is, en het verband gelegd met de Vader die te vertrouwen is (periode 1): God zorgt voor hulp en **een thuis**.*

Bijbel

Geen nieuwe verhalen bij de afronding.

Suggesties

Plaatsen bespreken en illustreren waar mensen voor elkaar zorgen, zoals Jezus het ons heeft voorgedaan: ziekenhuis, bejaardentehuis, kindertehuis, dierenasiel, vluchtelingenhuis, crèche, kerk, ...

4. Suggesties expressievormen 1.3

Thema-expressie: een huis / huizen maken waarin wonen:

- *de ouders die voor Jezus zorgden*
- *de ouders / een ouder die voor de leerlingen zorgen / zorgt*
- *de verschillende mensen waarvoor Jezus zorgt*

Aanvullende mogelijkheden:

- *collage over tijdsbesteding*
- *het huis van de Iln uitbeelden*
- *maquette van het dorp Nazaret / eigen woonplaats*
- *een huis uitbeelden: in de verschillende kamers wonen mensen voor wie Jezus zorgt*
- *of in het dorp (maquette of andere expressie) wonen de mensen die voor ons zorgen en de mensen voor wie Jezus zorgt (met platen of poppetjes)*
- *documentatie over of bezoek aan een plaats van zorg*

Periode 1.4

Opnieuw beginnen

verdriet en vreugde

Periode 1.4

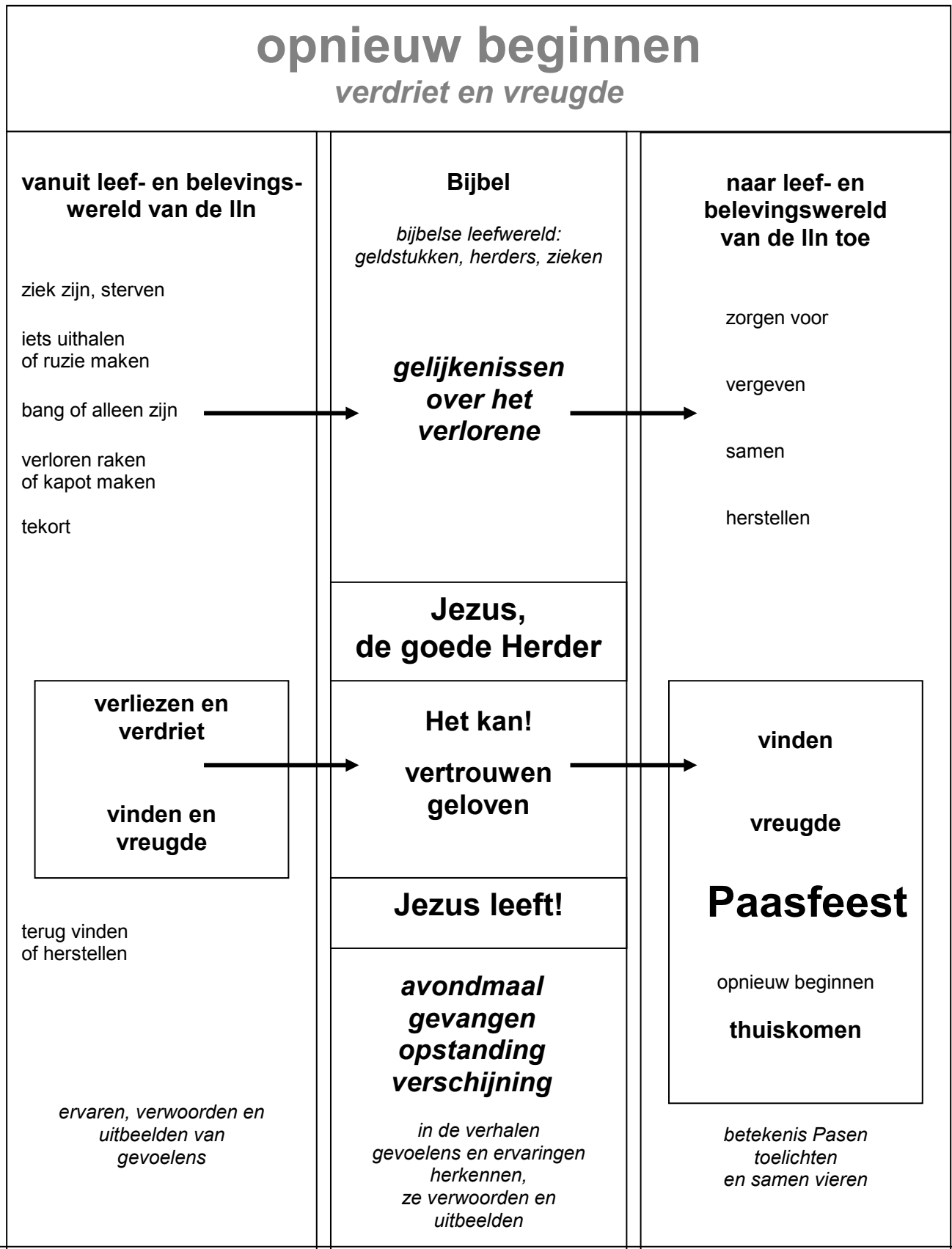
Opnieuw beginnen

verdriet en vreugde

1. Leerplandoelen 1.4

1. De lln omschrijven een 'thuis' als een plaats waar Jezus en mensen voor elkaar zorgen.
2. De lln verwoorden en beelden situaties uit waarin mensen een tekort beleven, of elkaar / zichzelf tekort doen.
3. De lln herkennen dit tekort als een verlies en een verdriet.
4. De lln kunnen voorbeelden geven van het verdriet dat ieder mens overkomt.
5. De lln herkennen in de gelijkenissen over het verlorene:
 - het verdriet over verlies of tegenslag;
 - het geloof dat herstel mogelijk is;
 - de vreugde van het terugvinden of herstellen.
6. De lln duiden in deze verhalen (uit doelstelling 5) Jezus als de goede herder die vreugde brengt waar verdriet is, die de verloren mens tegemoetkomt, vergeeft, geneest en herstelt.
7. De lln herkennen in verhalen uit de evangeliën:
 - het verdriet van ziek zijn of het zich verloren voelen;
 - het geloof dat ommekeer mogelijk is;
 - de vreugde van het genezen of tegemoetkomen
8. De lln ontdekken in het lijdensverhaal dat Jezus zelfs door zijn vrienden in de steek werd gelaten.
9. De lln ervaren en begrijpen Pasen als het feest van een nieuw begin, waar verdriet plaats maakt voor vreugde, vertrouwen en geloof.
10. De lln ervaren en begrijpen dat een nieuw begin alleen mogelijk wordt door vergeving en herstel, door elkaar tegemoet te treden en zorg te dragen voor elkaar.
11. De lln weten dat door en met God altijd een nieuw begin mogelijk is: voor ieder mens, in 't bijzonder de verloren mens, de mens zonder thuis én voor henzelf.
12. De lln bespreken voorbeelden hoe zij voor anderen een nieuw begin mogelijk kunnen maken.

2. Schema 1.4

3. Invulling 1.4

3.1. Stuk of verloren (week 1 -2)

Toelichting

Thema 3 en 4 lopen in elkaar over. In thema 3 wordt getracht, vertrekkend vanuit het Kerstfeest, duidelijk te maken wat een plaats tot een 'thuis' maakt. 'Zorg dragen voor' is daarbij een kernbegrip. De IIn hebben kennis gemaakt met Jezus, die voor de mensen zorg droeg, te vertrouwen was en mensen zo geborgenheid en een thuis gaf. Zo is de Vader te vertrouwen, geeft geborgenheid en een thuis.

*In thema 4 leren de IIn Jezus kennen als **de goede herder**. De liefde van Jezus reikte verder dan de zorg voor de medemens in de directe omgeving. Jezus' liefde ging veel dieper en was veel ingrijpender. Hij had in het bijzonder oog voor de medemens die zich **verloren of kapot** voelde. De goede herder zorgt voor zijn schapen, maar treedt bijzonder doortastend op als er iets misgaat met één van de schapen (verloren of bedreigd). In thema 3 werden voorbeelden van mensen besproken die zorg nodig hadden. De mensen die in thema 4 aan bod komen, zien het niet meer zitten door verdriet of tegenslag: iets in hun leven is kwijt of kapot waardoor het leven dreigt weg te vloeien. Zij ervaren een erg tekort of hebben zelf iemand tekort gedaan, zij zijn eenzaam, verlaten of bang. Deze mensen ervaren geen geborgenheid en hebben geen thuis.*

Bijbel

*Aanknoping: de ouders zijn de twaalfjarige Jezus kwijt (periode 1.3).
Jezus, de goede herder: Johannes 10.*

Bijbelse leefwereld: zie periode 1.3, eventueel aanvullen met: geldstukken, de herders, zieken en gehandicapten in Jezus' tijd.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn:

- *iets waar je erg aan bent gehecht, is verloren of kapot (uitspelen)*
- *door een vriend in de steek worden gelaten*
- *ruzie, iets uithalen*
- *helemaal niet mee tellen en alleen worden achtergelaten*
- *niet kunnen wennen in een nieuwe buurt en ongelukkig worden*
- *een vriend, familielid, huisdier wordt erg ziek of sterft. Je voelt je heel verdrietig*
- *mensen raken hun werk, hun huis kwijt*
- *gevoelens bij iets verloren raken en het terugvinden uitwerken of uitspelen*

3.2. Jezus, de goede herder gaat op zoek ... (week 3-4)

Toelichting

*Bij verloren geraken, zoeken en vinden horen uiteraard de gelijkenissen over **het verlorene** (zoon, geldstuk, schaap). De gelijkenis over de verloren zoon wordt als eerste genomen om zo bij het vorig thema, met ouders die kinderen bij Jezus brengen, aan te sluiten. Ook het verhaal van **de goede herder vindt aansluiting bij het vorig thema.***

Deze weken gaan vanzelf in elkaar over, of de verschillende bijbelverhalen kunnen telkens anders worden ingeleid. De lkr bepaalt zelf welke voorbeelden van zich verloren voelen zij of hij kort of uitgebreider uitwerkt.

Bij deze voorbeelden van mensen die iets ingrijpends verloren hebben of een tekort als zonde ervaren, worden eveneens verhalen over Jezus verteld, die niet alleen voor de mensen zorgt, maar hen bij de hand neemt en doet opstaan om opnieuw, met nieuwe levenskracht, te beginnen. Intens **verdriet** maakt plaats voor diepe **vreugde, het verliezen** voor **teruggevonden** worden. De betekenis van Jezus, de goede herder, wordt verder uitgediept: vertrouwen wordt geloven. Ook vergeving wordt een belangrijk aspect dat in suggesties 3.3 verder wordt uitgewerkt.

Bijbel

De gelijkenissen over het verlorene: de zoon, het zilveren geldstuk, het schaap: Lucas 15.
De genezing van de blindgeborene: Johannes 9.

Suggesties

Zie week 1

3.3. Jezus leeft (week 5-6)

Toelichting

Intussen staat Pasen voor de deur. De eerder besproken verhalen vormen een goede opstap naar de betekenis van Pasen: het feest van **een nieuw begin en ommekeer, van verzoening en herstel**. In het eerste leerjaar wordt het blijde karakter van dit gebeuren benadrukt. Er wordt minder nadruk gelegd op de verhalen van lijden en sterven. Er is ook aandacht voor het laatste avondmaal: Jezus eet samen met zijn vrienden (opstap periode 1.5).

Het besef van de opstanding herstelt het vertrouwen van Jezus' leerlingen. Als afronding wordt een verband met de vorige thema's gelegd: door en met Jezus konden mensen, die alles kwijt waren en geen thuis meer hadden, opnieuw **'thuiskomen'**.

De verhalen kunnen worden verteld vanuit het gezichtspunt van Petrus. Hij was degene die Jezus in alles wilde vertrouwen, maar bij de verloochening dit alles kwijtraakte. Jezus zoekt Petrus echter terug op en geeft hem de opdracht om de lammeren en de schapen te weiden. Dit laatste verhaal vormt de overgang naar periode 1.5 en kan eventueel gedeeltelijk of volledig in periode 1.5 worden behandeld. Met voorbeelden uit hun dagelijks leven tonen de lln hoe zij voor elkaar / anderen een nieuw begin kunnen mogelijk maken.

Bijbel

Het laatste avondmaal: Matteüs 26: 17-29.

De gevangenneming (kort).

De verloochening door Petrus: Matteüs 26: 30-35 en 26: 69-75.

De opstanding.

Petrus mag voor 'de schapen' zorgen: Johannes 21: 15-23.

Suggesties

Voorbeelden bespreken vanuit de leefwereld van kinderen hoe zij voor elkaar een nieuw begin kunnen mogelijk maken: een ruzie bijleggen, niet (samen met anderen) pesten, een kwaad woord vergeven, elkaar troosten, met een nieuw buurkindje spelen, ...

Hoe vieren de lln Pasen thuis en in de kerk?

Samen in de klas Pasen vieren en een nieuw begin uitbeelden.

4. Suggesties expressievormen 1.4

*Thema-expressie: **een puzzel**: samen een puzzel of ketting maken over de gelijkenissen, de mensen met tekorten voor wie Jezus een nieuw begin kan betekenen. Als één puzzelstukje ontbreekt, is de puzzel niet meer te maken.*

Aanvullende mogelijkheden:

- *Pasen als een nieuw begin in de natuur uitbeelden.*
- *Palmpaasstok maken.*

Periode 1.5

Nieuw maken

samen eten en delen

Periode 1.5

Nieuw maken

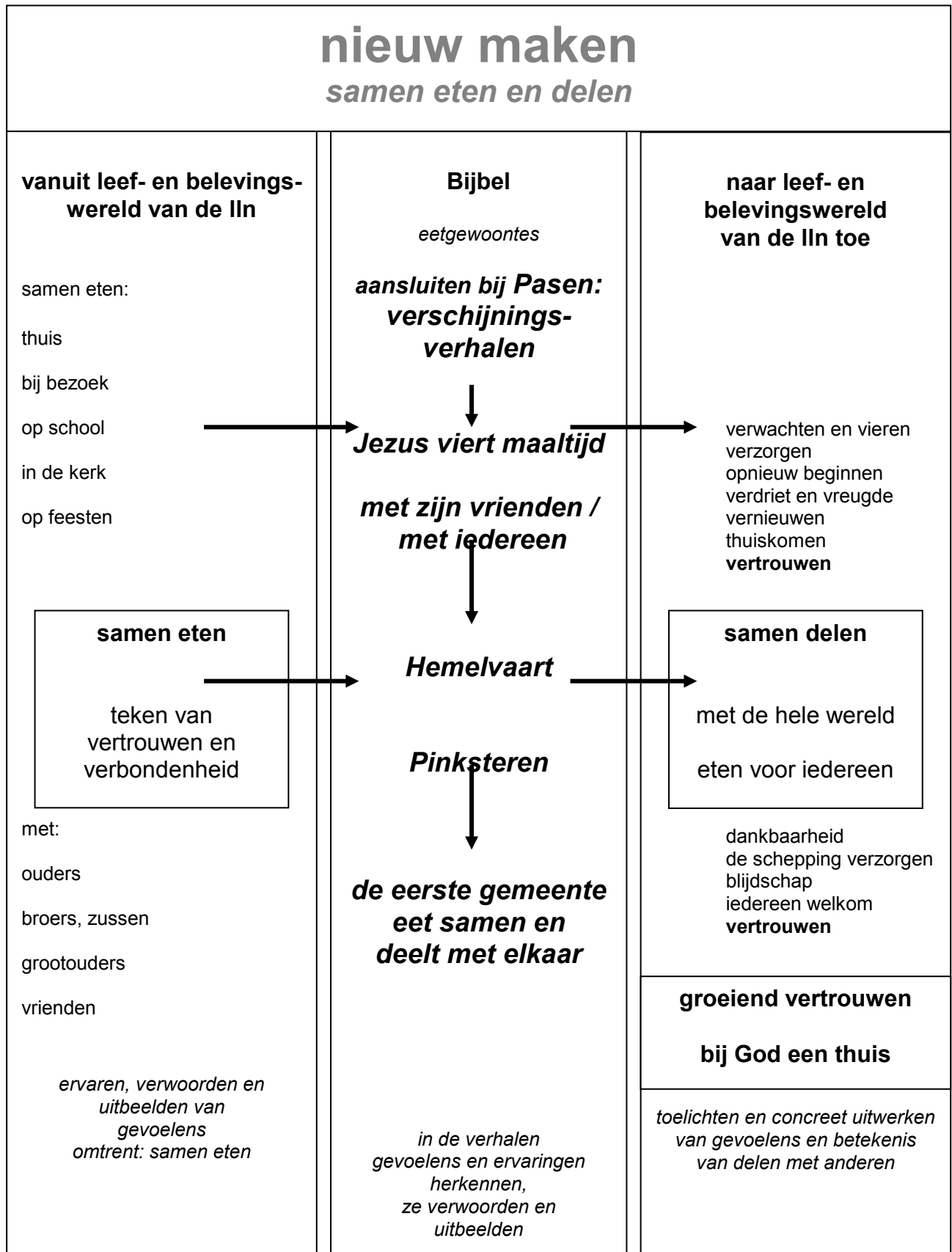
samen eten en delen

1. Leerplandoelen 1.5

1. De IIn verwoorden en beelden uit wanneer en met wie je samen eet.
2. De IIn verwoorden en beelden uit dat als mensen feesten, zij vaak samen eten.
3. De IIn begrijpen samen eten als een teken van gezelligheid, geborgenheid, vreugde, verbondenheid en vertrouwen.
4. De IIn benoemen en beelden uit aan de hand van de reeds behandelde verhalen (eerste leerjaar) wie Jezus aan zijn tafel uitnodigt.
5. De IIn begrijpen Jezus' maaltijden met zijn vrienden als een teken van de zorg voor elkaar en je thuis voelen, herstel en nieuw begin (herhaling kernwoorden 1.3 en 1.4)
6. De IIn ontdekken in verhalen dat samen eten en samen delen met Jezus nieuwe mogelijkheden schept.
7. De IIn begrijpen dat zij door te delen meer mogelijkheden bieden voor anderen.
8. De IIn herkennen in de verhalen van Hemelvaart, Pinksteren en de eerste gemeente hoe de vrienden van Jezus samen delen en voor elkaar zorgen.
9. De IIn tonen in samen delen dankbaarheid aan de Schepper voor de overvloed aan dagelijks eten.
10. De IIn tonen bij het samen eten en samen delen dankbaarheid voor de schepping. (herhaling periode 1.1)
11. De IIn weten dat samen eten niet voor iedereen vanzelfsprekend is en dat sommige mensen te weinig eten hebben.
12. De IIn ontdekken dat samen delen en feesten veel blijdschap en vertrouwen schenkt. (herhaling periode 1.2)
13. De IIn maken kennis met andere eetgewoonten.
14. De IIn tonen en ervaren in de reeds behandelde verhalen van het eerste leerjaar een groeiend vertrouwen in God als Vader.

15. De IIn begrijpen en ervaren dat God en mensen om hen heen een thuis op deze wereld aanbieden.

2. Schema 1.5

3. Invulling 1.5

3.1. Samen eten (week 1-2)

Toelichting

Samen eten vormt een belangrijk moment binnen het gezin met ouders, broers / zussen, grootouders, ... Er wordt nagegaan wanneer en waarom we eten: thuis, op school, op bezoek, op een picknick, op een barbecue, een vieruurtje, ontbijt op bed. Eten is nodig, maar samen eten betekent nog veel meer. De IIn vertellen over eten en hoe ze samen eten ervaren: iedereen vertelt aan tafel over zijn wedervaren, uitwisselen van belevenissen, **teken van verbondenheid**. Gezelligheid en aandacht voor elkaar bij de maaltijd zijn belangrijk

We knopen aan bij de paasvakantie en hoe de kinderen Pasen hebben gevierd. Eten en drinken zijn belangrijke onderdelen van een feest. Samen feesten is ook samen aan tafel zitten en vieren. Om iets bijzonders te vieren, gaan we wel eens samen uit eten in een restaurant. Er is ook de gelegenheid om over de eetgewoontes in Jezus' land en tijd te vertellen.

Herhaling: ook in de kerk eet men samen. De leerkracht keert hierbij terug naar het laatste avondmaal (zie periode 1.4.). Jezus at samen met zijn vrienden aan tafel. Op dit moment (of bij de afsluiting van deze periode, zie punt 3.4) worden de verhalen uit de vorige periodes herhaald en wordt aandacht gegeven aan de mensen die Jezus heeft ontmoet, voor wie hij heeft gezorgd. Jezus nodigt hen allen uit aan zijn tafel. Doorheen de verhalen, die in het eerste leerjaar werden verteld, leren de IIn niet alleen Jezus beter kennen, maar groeit **het vertrouwen** in hem en in God als vader. Op deze manier ervaren zij bij God en de mensen die voor hen zorgen, **een thuis**.

Bijbel

Aanknopen bij het laatste avondmaal.

Verhalen en personen uit de vorige periodes herhalen. Dit kan ook bij de afsluiting van deze periode (zie verder punt 3.4).

Bijbelse leefwereld: eetgewoontes in Jezus' land en tijd.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn samen eten en hun ervaringen hierbij bespreken en uitbeelden:

- wanneer en waarom eten IIn / eet men?
- wat vinden IIn lekker?
- wanneer is samen eten fijn of gezellig?
- hoe vierden de IIn Pasen?
- wat eet men op feesten?
- wie nodigt Jezus uit aan zijn tafel?
- de tafel in de kerk

3.2. Jezus viert maaltijd met zijn vrienden (week 3-4)

Toelichting

Thema 4 wordt afgesloten met de paasverhalen vanuit het perspectief van Petrus. De draad wordt weer opgenomen met Johannes 21: 1-14 waar Jezus een nieuw begin voor Petrus

*mogelijk maakt en hij met zijn leerlingen samen eet. Samen eten gebeurt vaak met mensen die men vertrouwt. In het samen eten klaarmaken en het samen eten, toont men **de zorg voor een ander**. Samen eten en lekker snoepen gebeurt ook met vrienden die daartoe worden uitgenodigd. Eens goed verwend worden, kan gebeuren met lievelingseten of een groot pak snoep.*

Samen eten is zorgen voor elkaar en werkt herstellend en vernieuwend. In het samen eten en het laatste avondmaal herkennen we ook de zorg van Jezus voor zijn vrienden, de zorg van God voor de leerlingen en alle mensen.

*In de paasmaaltijd betekent samen eten ook **opnieuw beginnen en herstellen** voor elkaar mogelijk maken. Als Jezus mensen aan zijn tafel nodigt, treedt hij hen tegemoet, neemt hij hen bij de hand, net zoals mensen elkaar tegemoet treden. Iets bijzonders vertelt men ook vaak aan tafel.*

*Dit gedeelte biedt de mogelijkheid tot **herhaling** van de kernwoorden uit **thema 3 en 4**: geborgenheid en zorgen voor, opnieuw beginnen, verdriet en vreugde, vernieuwen, thuiskomen. Deze aspecten komen heel mooi naar voren in het verhaal van de Emmaüsgangers. Er kunnen nog andere verhalen of gelijkenissen worden verteld (eventueel herhalen) waar Jezus samen met zijn vrienden eet. Zo nodigt Jezus zichzelf uit bij Zacheüs, die belooft om zijn bezit met anderen te delen. Bij de broodvermenigvuldiging betekent samen eten ook samen delen.*

Bijbel

Maaltijd bij het meer: Johannes 21: 1-14.

Maaltijd met de Emmaüsgangers: Lucas 24: 13-35.

Maaltijd bij Zacheüs, die zal uitdelen: Lucas 19: 1-10.

Maaltijd met velen: Matteüs 14: 13-21; 15: 29-39.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de Iln samen eten en hun ervaringen hierbij bespreken en uitbeelden:

- *hoe vieren de Iln de paasmaaltijd thuis en in de kerk?*
- *wie zouden de Iln aan hun tafel uitnodigen?*
- *hoe zouden zij de gasten verwennen, het gezellig maken?*

3.3. Samen eten en samen delen (week 5-6)

Toelichting

*Hemelvaart en Pinksteren naderen. Pinksteren sluit aan bij de wonderbare broodvermenigvuldiging en het aspect **samen delen** wordt verder uitgewerkt. Ook als Jezus naar zijn Vader teruggaat, wordt de zorg voor de mensen verder gezet. De leerlingen van Jezus nemen deze taak over. Zij zorgen voor de zieken en de armen. Zij geven de liefde van Jezus in hun dagelijks leven door. In de eerste gemeente worden de maaltijden samen gehouden en deelt men met elkaar. Het leven in de eerste gemeente kan, afhankelijk van de situatie, beperkter of uitgebreider aan bod komen. Dankbaarheid voor wat we men heeft ontvangen, toont men door het door te geven.*

Bijbel

Hemelvaart: Handelingen 1: 1-11.

Pinksteren: Handelingen 2.

De eerste gemeente: keuze uit Handelingen 2 tot 6.

Suggesties

Voorbeelden van samen delen bespreken en uitbeelden.

3.4. Samen delen en samen feesten (week 7-8)

Toelichting

*Bij de verhalen van Pinksteren en de eerste gemeente, de zorg voor elkaar en het samen delen, worden de kernwoorden van **periode 1 herhaald: dankbaarheid voor de nieuwe schepping**, de zorg voor de natuur en elkaar, een plaats voor iedereen. Er kan worden stilgestaan bij de eigen overvloed en de tekorten van mensen / kinderen over de hele wereld. Hoe kan men voor elkaar zorgen en wat kan men met elkaar delen? Dankbaarheid voor de overvloed die men heeft, voor de goede zorg van mensen en de liefde van de Vader wordt getoond. Er kan ook worden stilgestaan bij mensen die materieel wel genoeg hebben, maar die eenzaam zijn en niet samen kunnen eten.*

*In **periode 2** kwamen **welkom zijn en feesten, vreugde en blijdschap** bij geboorte en nieuw begin aan bod. De leerkracht **herhaalt** hier deze kernwoorden en kan het eerste leerjaar afsluiten met een feestelijke maaltijd met verhalen en spelletjes. Eventueel met eten en spelletjes uit andere landen. Er is ook ruimte voor het voorbereiden en vieren van moederdag en vaderdag.*

Doorheen alle thema's in het eerste leerjaar wordt nadruk gelegd op de groei van het vertrouwen in God, de liefdevolle Vader. Daarbij komt de zorg van God tot de leerlingen duidelijk aan het licht. In klas twee wordt die zorg naar elkaar toe verder uitgediept. Een maaltijd vieren met elkaar vormt hiertoe een opstap.

Bijbel

De gelijkenis van de feestmaaltijd of herhaling van verhalen 1ste leerjaar.

Suggesties

- een kijkje in de supermarkt toont overvloed
- voorbeelden van kinderen die het minder goed hebben
- eten van kinderen uit verre landen proeven(cacao, rijst, exotisch fruit ...)
- cadeau voor moeder en vader maken
- een ontbijt op bed voor moeder en vader voorbereiden
- samen feesten

4. Suggesties expressievormen 1.5

Thema-expressie: er kan worden gewerkt en verteld rondom een gezellige en feestelijke maaltijd met de verschillende aspecten van het tafel dekken en samen eten.

Aanvullende mogelijkheden:

- samen de tafel dekken
- samen een mooi versierde tafel maken, taferversiering maken
- samen een tafelkleed maken
- de mensen die Jezus uitnodigt een plaats aan tafel geven, naamkaartjes maken

- *de mensen die de IIn willen uitnodigen een plaats aan tafel geven*
- *ook kinderen uit andere landen aan deze tafel plaatsen*
- *samen eten op tafel plaatsen: eten van bij ons en eten uit andere landen*
- *samen een tafelgebed maken*
- *samen een danklied maken*
- *samen brood bakken*
- *samen met zoutdeeg figuren maken*
- *andere leerlingen en leerkrachten uitnodigen bij hapjes of lekkers*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen

- *Ark Boeken Kinderbijbel: Vereniging Heilige Schrift, Amsterdam.*
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen: werkboek, idem.*
- *Deltas Kinderbijbel, Hans Bouma, Deltas, Aartselaar/Harderwijk.*
- *Het huis van licht: bijbels leefboek voor jonge kinderen, Joanne Klink, J.H. Kok, Kampen.*
- *Hoor eens even: verhalen van Jezus voor kleuters herwerkt, Karel Eykman, Zomer en Keuning, Ede.*
- *Kijkbijbel: N(ederlands)B(ijbel)G(enootschap), Haarlem; B(elgisch)B(ijbel)G(enootschap), Brussel..*
- *Kind op Maandag: maandblad voor geloofsopvoeding in het basisonderwijs, NZV, Hilversum.*
- *Kleur in de Kerk: werkboek, idem.*
- *Kiezels: steentjes voor geloofsopvoeding thuis, SGO, Hoevelaken.*
- *Kiem: werkboek, idem.*
- *Kleurplaten: Ginette Bloemen.*
- *Kleurplaten: Timotheüs.*
- *Mijn eerste bijbelverhalen: Carol Watson, Rebo, Lisse.*
- *Om te beginnen: N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging), Amsterdam.*
- *Om door te vertellen: idem.*
- *Tip Top boekjes: Internationale Bijbelbond.*
- *Trefwoord: een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs.*
- *Woord voor Woord, Karel Eykman, Pyramide, Amsterdam/Antwerpen.*
- *Zonnekind: Averbode.*
- *Alles wordt nieuw: liedbundel, Hanna Lam, Callenbach, Nijkerk.*
- *D'r kan nog meer bij: GMI Records.*
- *Kiem : liedbundel, SGO, Hoevelaken.*
- *Met andere woorden. Klein liedboek voor kinderen: Hanna Lam, Callenbach, Nijkerk.*
- *Samen: Elly en Rikkert Zuiderveld.*
- *Zitten of opstaan: liedbundel, SGO, Hoevelaken.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.1

- *Mijn ik-boek: werkboek voor vrijzinnige kinderen over kennismaking.*
- *N.O.T.: reeks over schepping met videoband en verwerkingen.*
- *Een plekje op de Ark. Sally Kilroy, Clavis, Hasselt.*
- *Ijsbeer, ijsbeer, wat hoor je daar? E. Carle en B. Martin, Gottmer. Prentboek als opstap scheppingsverhaal.*
- *Wie heeft alles gemaakt? M. Quist, Hoekman, Goes.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.2

- *Beloofde Land: Plantijn, Deurne (p.24-31).*

- *Betlehem in miniatuur: Zoonestraal, Averbode, extra editie Kerstmis 1996.*
- *De Blijde verbazing van de herders: dioramaboek vereniging tot Verspreiding der Heilige Schrift, Amsterdam.*
- *Ere zij God en vrede op aarde. CH.A.H. Müller, NZV, Amsterdam.*
- *Feest: uit de serie Wereldwijd, Unicef.*
- *Het eerste Kerstfeest: Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Het Germaanse Joelfeest (=kerstfeest): uitgave van de Vrijzinnigen.*
- *Teken de bijbel: bijbelse voorwerpen en begrippen in tekeningen, Katholieke Bijbelstichting.*
- *Waar is het Koningskind? Karen King, Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Zij gingen naar Betlehem. Dea De Vries, Edelweiss, Antwerpen.*
- *Zijn naam is Johannes: Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Wereldwijd geloven: NZV, Baarn.*
- *Wiebe viert feest: 14 liedjes van winter en herfst, Bakermat, Bakermat, Mechelen.*
- *Wie leest die feest: Kifkif, Bakermat, Mechelen.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.3

- *De Heilige Land Stichting over wonen in Israël.*
- *Hoor eens even: gelijkenissen voor kleuters herwerkt, Karel Eykman, Zomer en Keuning, Ede.*
- *Mijn wereldje: Centrum voor Gereformeerd jeugdwerk.*
- *Teken de Bijbel. Bijbelse voorwerpen en begrippen in tekeningen. Katholieke Bijbelstichting.*
- *Tip Top boekjes: thema schapen.*
- *Toen Jezus nog klein was: Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Voor jou en mij. Werkjes om te doen. Nederlandse Zondagsschoolvereniging.*
- *Unicef Wereldwijzer over wonen.*
- *Unicef: de rechten van het kind.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.4

- *David bij de schapen: kinderen in de tijd van Jezus, Anne Farncombe, Boekencentrum, 's Gravenhage.*
- *Goede morgen! Verhalen voor de 40 dagen en Pasen, H.B. Wever en D. de Vries, NZV, Amsterdam.*
- *Het Paasfeest: Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Het verloren schaap: mini diorama-boek, Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Monkie. Dieter Schubert, Lemniscaat. (over zoeken en vinden)*
- *Petrus de discipel: Carine Mackenzie, Kok, Kampen.*
- *Tip Top boekjes over zoeken en vinden.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.5

- *DocumentatiecentrumWereldcentrum voor internationale opvoeding: projecten rond internationale opvoeding, Visserij 152, Gent.*
- *Samen spelen: Directie-Generaal Internationale Samenwerking, Brederodestraat 6, Brussel.*
- *Spek voor je bek: Kif Kif, Bakermat, Mechelen.*